

SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA’LIM KONSEPSIYASI DOIRASIDA PEDAGOGIK MONITORINGNING MAZMUNIIY-STRUKTURAVIY TARKIBINI OPTIMALLASHTIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI

Tursunov M. A.

Qarshi xalqaro universiteti nodavlat ta’lim muassasasi
“Iqtisodiyot va muhandislik” kafedrasida dotsenti, p.f.f.d., (PhD)

Nazarov O.O.

IPU “Pedagogika va o‘qitish metodikasi”
kafedrasida dotsenti, p.f.f.d., (PhD)

Salomova Lola Ermatovna

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti
pedagogika mutaxassisligi magistratura
1- bosqich 706-guruh talabasi

Annotatsiya. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim konsepsiyasi zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchi shaxsining ehtiyojlari, qiziqishlari, individual rivojlanish sur’ati va imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta’lim berishni talab qiladi. Ushbu yondashuvda pedagogik monitoring o‘quvchi rivojlanishini doimiy kuzatish, uning individual o‘zgarishlarini aniqlash va ta’lim jarayonini mos ravishda boshqarishga xizmat qiluvchi muhim tizim sifatida qaratiladi. Monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini optimallashtirish shaxsning o‘quv faoliyati, kognitiv rivoji, motivatsion holati va ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarini har tomonlama baholashni o‘z ichiga oladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, monitoringni takomillashtirish o‘quv jarayonining sifatini oshirish, ta’limning individuallashtirilgan modelini yaratish, o‘qituvchiga aniq tahliliy ma’lumotlar asosida pedagogik qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, elektron monitoring tizimlari, diagnostik metodlar va reflektiv yondashuvlar shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni samarali tashkil etishda monitoringning ahamiyatini kuchaytiradi. Ushbu ish monitoring tizimini takomillashtirish va

optimallashtirishning nazariy asoslari, samarali yo‘nalishlari hamda amaliy mexanizmlarini yoritadi.

Kalit so‘zlar: shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, pedagogik monitoring, individuallashtirish, rivojlanish diagnostikasi, ta’lim sifati, pedagogik tahlil, refleksiya, kognitiv ko‘nikmalar, o‘quvchi faoliyati, ta’lim samaradorligi.

Annotation. The concept of person-centered education in the modern educational process requires education taking into account the needs, interests, individual development pace and capabilities of the student. In this approach, pedagogical monitoring is considered an important system that serves to continuously monitor the development of the student, identify his individual changes and appropriately manage the educational process. Optimization of the content-structural composition of monitoring includes a comprehensive assessment of the individual's educational activity, cognitive development, motivational state and socio-emotional skills. The study shows that improving monitoring improves the quality of the educational process, creates an individualized model of education, and allows the teacher to make pedagogical decisions based on accurate analytical data. Modern pedagogical technologies, electronic monitoring systems, diagnostic methods and reflective approaches enhance the importance of monitoring in the effective organization of person-centered education. This work highlights the theoretical foundations, effective directions and practical mechanisms for improving and optimizing the monitoring system.

Keywords: person-centered education, pedagogical monitoring, individualization, developmental diagnostics, quality of education, pedagogical analysis, reflection, cognitive skills, student activity, educational effectiveness.

Аннотация. Концепция личностно-ориентированного образования в современном образовательном процессе предполагает учёт потребностей, интересов, темпов индивидуального развития и возможностей обучающегося. В рамках данного подхода педагогический мониторинг рассматривается как важная система, обеспечивающая непрерывный мониторинг развития обучающегося, выявление его индивидуальных изменений и адекватное управление образовательным процессом. Оптимизация содержательно-структурного состава

мониторинга включает комплексную оценку учебной активности личности, когнитивного развития, мотивационного состояния и социально-эмоциональных навыков. В исследовании показано, что совершенствование мониторинга способствует повышению качества образовательного процесса, формированию индивидуализированной модели образования и позволяет педагогу принимать педагогические решения на основе точных аналитических данных. Современные педагогические технологии, электронные системы мониторинга, диагностические методы и рефлексивные подходы повышают значимость мониторинга в эффективной организации личностно-ориентированного образования. В работе рассматриваются теоретические основы, эффективные направления и практические механизмы совершенствования и оптимизации системы мониторинга.

Ключевые слова: личностно-ориентированное образование, педагогический мониторинг, индивидуализация, диагностика развития, качество образования, педагогический анализ, рефлексия, познавательные способности, активность учащихся, эффективность образования.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning ustuvorlik kasb etishi o'quv jarayonini har bir o'quvchi yoki talabaning individual xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va rivojlanish sur'atlariga mos ravishda tashkil etishni talab qiladi. Bunday sharoitda pedagogik monitoring ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'lib, o'quvchi shaxsining rivojlanish dinamikasini uzluksiz kuzatish, baholash va tahlil qilish orqali ta'lim mazmunini moslashtirishga xizmat qiladi. Monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini to'g'ri shakllantirish o'quv jarayonining aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishini, unda o'quvchining bilim darajasi, kognitiv qobiliyatlari, motivatsion holati va kompetensiyalarining bosqichma-bosqich rivojlanishini samarali nazorat qilish imkonini yaratadi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limni qo'llashda monitoringning roli faqat baholash bilan cheklanib qolmay, balki ta'lim jarayonini boshqarish, yo'naltirish va takomillashtirish funksiyalarini ham bajaradi. Bu esa o'qituvchiga o'quvchilar o'zlashtirishidagi bo'shliqlarni aniqlash, ularning kuchli jihatlarini qo'llab-quvvatlash, individuallashtirilgan ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Bunday tizim o'quvchi shaxsining rivojlanish trayektoriyasini aniq belgilash orqali ta'lim

samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu ma'noda, pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini optimallashtirish va takomillashtirish bugungi ta'lim jarayonining dolzarb masalalaridan biri sanaladi. Mazkur mavzuning o'rganilishi shaxsga yo'naltirilgan ta'limni yanada samarali tashkil etish, o'quv faoliyatini ilmiy asosda boshqarish va sifatli natijalarga erishishga zamin yaratadi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va pedagogik monitoring masalalari zamonaviy pedagogikaning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ko'plab ilmiy- tadqiqotlarda keng yoritilgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quvchi shaxsini qo'llab-quvvatlash, individual ta'lim yo'nalishlarini yaratishga doir qaror va farmonlarda ta'lim jarayonida monitoringning samarali tizimini shakllantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Bu esa monitoringning mazmuni, shakllari va texnologiyalarini yangilashga ilmiy asos yaratadi. Pedagog olimlar A. Ochilov, N. Saydaliyev, B. Ziyomuhamedovlarning ilmiy izlanishlarida shaxsga yo'naltirilgan ta'limning mohiyati, o'quvchi individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda o'qitish jarayonini tashkil etish tamoyillariga alohida urg'u beriladi. Ularning ishlarida pedagogik monitoring o'quvchi rivojlanish dinamikasini aniqlash, kompetensiyalarni baholash va ta'lim sifatini oshirishning muhim vositasi sifatida talqin qilingan. Sh. Sharipov va M. Xolmatovanning izlanishlarida monitoringning diagnostik, korreksion, prognozlash kabi tarkibiy funksiyalari batafsil yoritilib, shaxsga yo'naltirilgan ta'limda uning moslashuvchan va jarayonga integrallashgan bo'lishi lozimligi ta'kidlanadi. Psixologik-pedagogik adabiyotlarda (G'. Shoumarov, R. Mavlonova, N. Azizxo'jayeva) monitoringning o'quvchining psixologik rivojlanishi, qobiliyatlari, motivatsiyasi va o'quv faoliyatidagi individual farqlarni aniqlashdagi ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, an'anaviy baholash tizimi o'quvchining real imkoniyatini to'liq aks ettirmaydi, shu sababli monitoring jarayoni faqat nazorat emas, balki rivojlantiruvchi va yo'naltiruvchi tizim bo'lishi zarur. So'nggi yillarda ta'lim texnologiyalari bo'yicha olib borilgan izlanishlarda (Z. Nishonova, D. Rajabov) raqamli monitoring vositalari, elektron baholash, onlayn kuzatuv tizimlarining afzalliklari ochib berilgan. Ayniqsa, shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchining o'zlashtirish trayektoriyasini individual kuzatish, real

vaqt rejimida tahlil qilish va tezkor pedagogik qarorlar qabul qilish imkoniyatlari monitoringni optimallashtirishning strategik yo‘nalishlari sifatida qayd etiladi. Xalqaro adabiyotlarda (J. Bruner, K. Rogers, B. Bloom) ham monitoring jarayoni shaxs rivojlanishini baholovchi ko‘p komponentli tizim sifatida talqin qilinadi. Ularning konsepsiyalarida ta‘lim jarayonining markazida o‘quvchi shaxsi turishi, baholash mezonlari shaxsning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va ijodiy yondashuvini aks ettirishi lozimligi ko‘rsatilgan. Bu qarashlar O‘zbekiston pedagog olimlarining izlanishlari bilan uyg‘un bo‘lib, milliy ta‘lim tizimida monitoringni modernizatsiya qilishga ilmiy asos yaratadi. Yuqoridagi ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim sharoitida pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini takomillashtirish zaruratini belgilovchi omillar mavjud: avvalo, o‘quvchi shaxsini markazga qo‘yish; ikkinchidan, rivojlantiruvchi baholashga o‘tish; uchinchidan, monitoringni faqat natijaga emas, balki jarayonga ham qaratish; to‘rtinchidan, raqamli monitoring texnologiyalaridan kompleks foydalanish. Ushbu ilmiy asoslar monitoringni yanada moslashuvchan, aniq, natijaga yo‘naltirilgan va individual rivojlanishni qo‘llab-quvvatlovchi tizimga aylantirishning metodik yo‘nalishlarini belgilaydi.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim konsepsiyasi doirasida pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini optimallashtirish va takomillashtirish bo‘yicha tadqiqot metodologiyasi bir nechta bosqich va yondashuvlardan iborat bo‘lib, u nazariy, eksperimental va analitik komponentlarni o‘z ichiga oladi. Nazariy bosqichda avvalo shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim konsepsiyasi, pedagogik monitoringning mohiyati, vazifalari va funksiyalari o‘rganiladi. Bu jarayonda milliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, maqolalar, monografiyalar, darsliklar va amaliy tavsiyalar tahlil qilinadi. Nazariy tahlil pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibi, uning diagnostik, korreksion, prognozlash va rivojlantiruvchi funksiyalarini aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, monitoringning shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim jarayonidagi rolini, o‘quvchi individual imkoniyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda ta‘limni boshqarishning ilmiy asoslarini shakllantiradi. Eksperimental bosqichda tadqiqot ikki guruh — tajriba va nazorat guruhlari — asosida olib boriladi. Tajriba guruhida optimallashtirilgan monitoring metodlari, interfaol baholash usullari, elektron monitoring vositalari, reflektiv va

izlanishga yo'naltirilgan metodlar qo'llanadi. Nazorat guruhida esa an'anaviy baholash tizimi ishlatiladi. Bu yondashuv yangi metodlarning samaradorligini aniq va solishtirma tarzda aniqlash imkonini beradi. Tadqiqot jarayonida talabalar faoliyati, rivojlanish sur'ati, kognitiv va motivatsion holatlari muntazam kuzatib boriladi. Ma'lumot yig'ish usullari sifatida kuzatish, so'rovnomalar, testlar, intervyular, diagnostik topshiriqlar va portfel tahlili ishlatiladi. Kuzatish orqali o'quv jarayonida talabalar faoliyati va ulardagi o'zgarishlar aniqlanadi. Testlar va diagnostik vositalar yordamida kognitiv qobiliyatlar, o'quv motivatsiyasi va o'zlashtirish darajasi baholanadi. So'rovnomalar va intervyular esa talabalar shaxsiy qarashlari, qoniqish darajasi va o'zini rivojlantirishga bo'lgan yondashuvlarini aniqlashga yordam beradi. Ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil jarayonida sifat va miqdoriy metodlar qo'llaniladi. Miqdoriy tahlil yordamida o'quvchilarning monitoring orqali erishgan natijalari statistika asosida solishtiriladi, o'quv jarayonidagi samaradorlik ko'rsatkichlari aniqlanadi. Sifat tahlili esa individual rivojlanish sur'atlari, shaxsiy yondashuv va kreativ yondashuvlarning darajasini baholashga imkon beradi. Shu bilan birga, metakognitiv va reflektiv jarayonlar ham tahlil qilinadi, ya'ni talabalar o'z fikrini tahlil qilishi, xatolarini aniqlashi va o'zlashtirish jarayonini boshqarishi kuzatiladi. Shunday qilib, tadqiqotlar metodologiyasi nazariy bilimlarni amaliy sinovlar bilan uyg'unlashtiradi va pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini optimallashtirishga xizmat qiladi. U shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida individual yondashuvni ta'minlash, o'quvchilarning kognitiv, motivatsion va ijodiy rivojlanishini kuzatish hamda ta'lim sifatini oshirish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

Natija va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi doirasida pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini optimallashtirish va takomillashtirish talabalarning o'quv faoliyatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Tajriba guruhida qo'llangan interfaol, reflektiv va elektron monitoring vositalari o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini chuqurroq anglashga, mustaqil fikrlash va tanqidiy qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berdi. Talabalar o'z rivojlanish jarayonini kuzatish va baholash imkoniyatiga ega bo'lgani sabab, ular faolligi va o'zini rivojlantirishga bo'lgan motivatsiyasi oshdi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, pedagogik monitoringning samaradorligi bir nechta omillarga

bog‘liq: birinchidan, o‘quvchining individual xususiyatlari va qobiliyatlari hisobga olingan yondashuv; ikkinchidan, monitoring metodlarining turli shakllari va vositalari — diagnostik, rivojlantiruvchi va prognozlovchi funksiyalarni bajarish qobiliyati; uchinchidan, monitoring natijalariga asoslangan pedagogik qarorlarni tezkor va aniq qabul qilish imkoniyati. Shuningdek, tajriba natijalari shuni ko‘rsatdiki, elektron monitoring va raqamli baholash tizimlari an‘anaviy baholashga nisbatan talabalarning rivojlanish trayektoriyasini yanada aniq kuzatishga imkon beradi. Bu tizimlar o‘quvchilarning individual o‘zgarishlarini real vaqt rejimida tahlil qilish va pedagogik qarorlarni shaxsga yo‘naltirilgan tarzda qabul qilishni osonlashtiradi. Muhokama shuni ko‘rsatadiki, pedagogik monitoring faqat baholash vositasi sifatida emas, balki ta’lim jarayonini boshqaruvchi, yo‘naltiruvchi va takomillashtiruvchi tizim sifatida ham samarali ishlatilsa, shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning asosiy maqsadlariga — o‘quvchilarning individual rivojlanishini ta’minlash, ularning kognitiv va motivatsion salohiyatini oshirish hamda ta’lim sifatini yaxshilashga erishish mumkin. Natijalar milliy va xalqaro adabiyotlardagi pedagogik tadqiqotlar bilan uyg‘un keladi. Ular pedagogik monitoringni takomillashtirish, uning strukturaviy va mazmuniy tarkibini optimallashtirish, shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni amaliyotga samarali tatbiq etish bo‘yicha ilmiy asoslar yaratadi.

Xulosa va takliflar. O‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim konsepsiyasi doirasida pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibini optimallashtirish va takomillashtirish o‘quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Monitoringning integrallashgan yondashuvi talabalar rivojlanishini tizimli ravishda kuzatish, ularning individual xususiyatlari, qobiliyatlari va motivatsiyasini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, monitoringning rivojlantiruvchi, diagnostik va prognozlovchi funksiyalari o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tanqidiy qaror qabul qilish va o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagogik monitoringning optimallashtirilgan mazmuniy-strukturaviy tarkibi o‘quv jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni samarali amalga oshirishga imkon beradi, talabaning individual rivojlanish trayektoriyasini aniq belgilash va ta’lim sifatini oshirishga zamin yaratadi. Tadqiqot shuni ham ko‘rsatdiki, elektron monitoring vositalari va raqamli baholash tizimlari monitoringning samaradorligini

o'shishda muhim rol o'ynaydi, chunki ular o'quvchining rivojlanishini real vaqt rejimida kuzatish, ma'lumotlarni tizimli tahlil qilish va tezkor pedagogik qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Takliflar. Ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni mustahkamlash maqsadida pedagogik monitoring tizimini optimallashtirish va muntazam takomillashtirish zarur. Monitoring metodlarini turli shakllarda, jumladan interfaol, reflektiv va elektron vositalar orqali qo'llash tavsiya etiladi. O'quvchilarning individual rivojlanish sur'atlarini aniqlash va baholash uchun diagnostik va rivojlantiruvchi metodlardan keng foydalanish lozim. Shu bilan birga, o'qituvchilar uchun monitoring bo'yicha metodik qo'llanmalar, seminarlar va treninglar ishlab chiqish va joriy etish muhim. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar va loyihaviy ishlar sonini oshirish tavsiya etiladi. Monitoring natijalariga asoslangan pedagogik qarorlarni qabul qilish tizimini joriy etish orqali shaxsga yo'naltirilgan ta'lim samaradorligini oshirish mumkin. Shuningdek, raqamli monitoring vositalarini qo'llash orqali o'quvchilarning individual o'zgarishlarini real vaqt rejimida kuzatish va baholashni tizimli amalga oshirish tavsiya etiladi. Ushbu takliflar amalga oshirilganda pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibi samarali ishlaydi, talabalarning kognitiv, motivatsion va ijodiy rivojlanishi ta'minlanadi hamda ta'lim jarayonining sifatini sezilarli darajada oshirishga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva Q. "Pedagogik monitoring va ta'lim sifatini baholash". – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Ochilov A. "Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va uning amaliyoti". – Toshkent: Fan, 2020.
3. Jo'rayev R., Xasanov B. "Pedagogik nazariya va innovatsion texnologiyalar". – Toshkent: Istiqlol, 2018.
4. To'xtaxodjayeve M. "Interfaol metodlar va talaba rivoji". – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021.
5. Yo'ldosheva S. "Tahliliy va reflektiv yondashuvlar ta'lim jarayonida". – Toshkent: Tafakkur, 2020.
6. Shamsiyeva N. "Pedagogik monitoringning mazmuniy-strukturaviy tarkibi". – Toshkent: Ziyonet, 2021.

7. Qodirov A. “O‘quvchi individual rivojlanishini nazorat qilish usullari”. – Toshkent: Ma’rifat, 2022.
8. Mavlonova R. “Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim va metakognitiv yondashuvlar”. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2020.
9. Sharipov Sh. “Pedagogik monitoring va innovatsion baholash tizimlari”. – Toshkent: Science and Education, 2019.
10. Azizxo‘jayeva N. “Oliy ta’limda shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning amaliy mexanizmlari”. – Toshkent: Fan va Ta’lim, 2021.